

Vài chuyện cọp ở các thế kỷ trước

Nguyễn Đức Hiệp

Sự đa dạng sinh học giảm dần mỗi năm và di sản thiên nhiên Việt Nam bị mất dần. Ý thức bảo vệ di sản và giá trị vô giá mà thiên nhiên đóng góp vào môi trường sống cho xã hội đã không được đánh giá đúng mức trong một xã hội mà người dân chỉ xem trọng phát triển kinh tế là chính.

Đầu xuân đánh dấu sự khởi đầu của một thập kỷ mới, tôi xin được nhắc lại vài câu chuyện nhỏ về cọp ở Việt Nam trong quá khứ không xa lắm để thấy rằng xã hội chúng ta đã thay đổi nhanh chóng thế nào.

Mỹ Sơn 1903:

Cuối năm 1902, Tổng thư ký trong phủ toàn quyền Đông Dương ban hành một sắc lệnh "với một số tiền 1500 đồng, giao cho ông Henri Parmentier, người có trách nhiệm dùng số tiền trên đúng vào mục đích khai quật khảo cổ di tích Mỹ Sơn ở Trung Việt Nam" (1). Mỹ Sơn lúc đầu thế kỷ 20 vẫn còn là rừng rậm bao phủ toàn bộ di tích Chăm Mỹ Sơn. Di tích này đã bị quên lãng không ai biết sau bao thế kỷ đến khi được khám phá bởi một nhóm lính Pháp do M. Paris chỉ huy ở một thung lũng thuộc thượng nguồn sông Thu Bồn vào năm 1898.

Ngày 11 tháng 3 1903, Henri Parmentier và Charles Capeaux đến Mỹ Sơn trong điều kiện khó khăn, không đường xá, phương tiện là dùng ngựa và phải đi bộ nhiều đoạn cùng với các công nhân và các dân địa phương trong vùng được Parmentier mượn để phá rừng, khâu vác, khiêng các gạch đồ nát... Sau khi nhà tạm bằng gỗ được xây để Parmentier và Capeaux cư ngụ trong thời gian nghiên cứu, khai quật và thống

kê tất cả các di tích. Trước tiên một "Canga" (cái nhà) được xây trước bằng gỗ cùng với chỗ ở của công nhân. Tất cả được bảo vệ chung quanh bởi một hàng rào "4 mét cao để bảo vệ chúng tôi khỏi bị "On' Cop"(ông cọp) tấn công" (nhật ký Capeaux).

Công việc rất vất vả và khổ cực và kéo dài đến gần một năm từ tháng 3 1903 đến 3/2/1904 khi Parmentier tạm thỏa mãn coi như là đã hoàn tất công tác khảo cổ, thống kê, vẽ họa đồ các tháp, phù điêu, ghi chú các bia ký... khu Mỹ Sơn. Sau đó công trình của ông được xuất bản năm 1909 với tựa đề "*Inventaire des monuments Cam de l'Annam*" mà cho đến ngày nay vẫn là sách tham khảo quan trọng và chuẩn hàng đầu của các nhà nghiên cứu về văn minh Chăm.

Ngày 18/6/1903, Capeaux ghi lại trong nhật ký của ông như sau: "người trông coi đất của chúng tôi bị con cọp ăn mất tối hôm qua, vào lúc 7 giờ rưỡi, trong một rừng cau nhỏ mà chúng tôi dùng để làm khu chuồng ngựa. Nghe tiếng động ở trong rừng, ông ta tưởng là do một con trâu đi lạc, nhưng gặp phải một con cọp nhảy tìi vào ông ở cổ họng và lôi ông ấy đi".

Với điều kiện sống khó khăn và nhiều người rất sợ hãi cọp, đã có một số bỏ đi và ngay cả ông Capeaux có dịp là ông đi về Đà Nẵng nghỉ dưỡng (hay lấy cớ là về lấy tiền thêm để trả lương công nhân). Chỉ có Henri Parmentier là thích ứng trong hoàn cảnh khó khăn cô độc ở xa và bám trụ đến sau cùng ngay cả vào những ngày Giáng sinh, tết khi mọi người cộng sự đi hết, ông vẫn miệt mài cầm cúi viết và vẽ chi tiết từng tháp, bia ký.. quên cả cọp dữ chung quanh.

Mỹ Sơn ngày nay là Di sản Văn hóa Thế giới được UNESCO công nhận vào năm 1999 và là một địa điểm du lịch sau khi được trùng tu sau chiến tranh trong thập niên 1980 và mới đây. Hồ không còn trong và ngoài khu vực Mỹ Sơn nhưng

một số bom đạn chưa nổ vẫn còn ở ngoài khu vực tham quan quần thể.

Saigon, Bà Rịa, Vũng Tàu:

Không chỉ trên các tỉnh Tây Nguyên và vùng núi dọc các tỉnh ven biển miền trung, trong các thế kỷ trước cả miền Nam từ Đồng Nai, Bà Rịa xuống đồng bằng sông Cửu Long đến Cà Mau vẫn còn cọp, cá sấu và các loài thú lớn hoang dã. Lưu dân đến lập nghiệp phải đối diện với những hiểm nguy khi tranh dành môi trường sống. Trong các thú, người dân rất sợ và kính nể “ông cọp”. Ngày nay vẫn còn các đền thờ “ông cọp” ở nhiều tỉnh, làng quê miền Nam với hình ông cọp ngay trước đền

Ngay tại Saigon cọp đã làm khiếp đảm dân tình. Đọc các sách cũ và hình ảnh xưa ở Saigon, ta thấy là ngay cả khi người Pháp phát triển khu Bến Nghé-Saigon thì vùng giữa Saigon và Chợ Lớn vẫn còn là cánh đồng, và rừng thưa. Con đường Trần Hưng Đạo ngày nay sầm uất nhưng thưở bấy giờ còn hoang vắng và thưa dân, tới đến thì không đèn hoang vu như đồng quê.

Sách Đại Nam Nhất thống chí có kể về chuyện hai nhà sư Hồng Ân và Trí Năng đánh cọp ở vùng chợ Tân Kiểng năm 1770. Một hôm có một con hổ dữ “đi lạc” vào nhà dân kêu gào dữ tợn. Đồn dinh phái binh lính đến vây bắt, nhưng hổ dữ không ai dám xúc phạm đến. Qua ngày thứ ba có “nhà sư vân du là Hồng Ân cùng đồ đệ là Trí Năng xin vào bắt hổ cho dân”. Hồng Ân bị hổ vồ chết. Trí Năng tiếp viện đánh trúng đầu hổ chết. Người tại chợ cho Ân là có nghĩa khí, đem an táng tại chỗ đấy, rồi xây tháp. Nay tháp không còn nhưng còn bài vị “Cậu Ân” thờ trong đình Tân Kiểng.

Vùng Chợ Quán vẫn còn lưu truyền câu chuyện tương tự này mà các cụ già sống vùng vẫn còn nhớ kể về một nhà sư đánh cọp. Con cọp này bên kia kinh Tàu Hủ từ phía rừng Sát hay lộ qua đình Tân Kiểng phá phách, có lần gặp

phải nhà sư có tên là Trí Năng, Sư Trí Năng đánh nhau với cọp và đá cọp chết.

Gia đình thành thông chí của Trịnh Hoài Đức cũng có nói về cọp ở vùng đất Gia Định “chỗ ấy còn nhiều rừng rậm, mãnh hổ thường hay bắt người, nên có câu “dữ như cọp Vườn Trầu”.

Gần Vũng Tàu về hướng Bà Rịa có một địa danh gọi là Eo Ông Từ. Vùng này thưở trước cọp từ rừng về rất nhiều từng bày, chúng không sợ người về các xóm làng để bắt trâu bò, heo, chó ... và cả người. Tại đây có ông Lê Văn Từ võ nghệ cao cường, ông chống lại cọp và cứu được nhiều người. Trong số các con cọp đó có một con cọp dữ và giữa con cọp và ông Từ đã xảy ra mối thù. Cuối cùng ông Từ bị cọp hạ nhưng xác được dân chúng đem về chôn. Cọp không quên mối thù nên tối đến về định đào mả moi xác ông lên nhưng bị dân làng phục sẵn đánh đuổi cọp chạy vào rừng. Vì cảm đức ông, nên người dân địa phương đã gọi khúc rừng nơi ông Từ đánh cọp là ‘Eo Ông Từ’. Địa danh này ở tỉnh Bà Rịa-Vũng Tàu tới nay vẫn còn.

Sóc Trăng, Bạc Liêu, Cà mau:

Tỉnh Sóc Trăng gần cửa sông Hậu, có Cù lao Dung xưa còn gọi là cù lao Ông Hồ. Nơi đây xưa kia có nhiều hổ, chúng sống nhiều ở trong rừng trong các khu rừng rậm rạp gần sông nước như ở các vùng miệt trên như Vĩnh Long, Trà Vinh, Bến Tre, Tiền Giang

Chúng sinh sống đến tận miệt rừng U Minh thuộc tỉnh Cà Mau. Nỗi sợ của dân gian về vùng đất mới này được thể hiện trong ca dao

*Cà Mau khi khọt trên cây,
Dưới sông cá lội, trên giồng cọp đua.*

“Cọp Cà Mau không dữ tợn như ở miệt núi cao, rừng rậm. Nhiều khi đi rừng ăn ong, đồn đôn hay đồn lá, róc lạt hoặc đồn cây, nếu rui gặp cọp thì nạt lớn vài tiếng vang dội, cọp hoảng sợ cong đuôi chạy mất. Nhưng đôi khi đói quá cọp

cũng vào tận xóm bắt heo và bắt người ăn thịt. Một lần bắt heo của thím Khiêu, hai lần bắt cháu ông giáo Hậu và ông thân bác hương hào Gổ. Vì vậy tại vùng Cà Mau, không ai dám gọi là “con” mà gọi “ông Thầy”, “ông Hồ”, hoặc “hĩa Cọp”, “khái”, hoặc “Hương quán”. Đình nào, miếu nào cũng có thờ cọp, gọi là *miếu ông Hồ*. Còn ngay trước sân đình xây một miếng tường bề cao lối 2 thước, có đắp nổi hình con cọp to, vằn vện thấy rõ”. “...cọp nhiều nhất ở Cái Bát, Trèm Trèm và Năm Căn. Có người thuật lại rằng tại Cái bát, một chị vì con khóc lúc ban đêm, dỗ không nín, bèn bồng lại sát vách lá, nơi có lỗ trống dưới chân giường, đưa chân ra ngoài lỗ vách rồi rửa “cọp mà bắt mày”. Rủi cho đứa bé, lúc ấy một con cọp rình ở ngoài từ hồi nào, thò chân vô chụp đứa bé tha đi mất. Từ đó về sau, xóm này không ai dám rửa “cọp bắt mày” hay “cọp vật mày” nữa”. (2)

Ngày nay thì cọp đã tuyệt chủng không còn ở khắp các tỉnh Nam bộ. Các tỉnh miền Trung chỉ còn lác đác vài con ở rừng núi giáp Trường Sơn và Tây nguyên ở các tỉnh Quảng Nam, Quảng Ngãi. Các tỉnh Kontum, DakLak ở khu vực rừng giáp Cam Bốt, Lào cũng còn rất ít.

Gần đây năm 2008 người dân các xã Đăk Blô, Đăk Man (huyện Đăk Gleit - Kon Tum) sống trong hoảng loạn vì cọp dữ kéo về làng. Nhiều trâu bò của đồng bào Giê Triêng nơi đây bị cọp đột nhập, tha vào rừng ăn thịt. Người dân phải theo lối đi vòng để tránh đầu ngọn gió, vì sợ cọp ở thung lũng bắt được mùi. Ban đêm không ai dám ra đường. Trẻ con không được khóc to... Cọp đi lại trong vùng núi Piêng Oi gần núi Ngọc Lĩnh vùng hẻo lánh nhất của tỉnh Kontum (3). Hành khách đi xe trên đường Hồ Chí Minh ngang đây thì thoảng giật mình vì tiếng cọp gầm rung động một vạt rừng bên cạnh...

Kiểm lâm huyện Đăk Gleit đã thông báo “Không được ai với bất cứ lý do nào tổ

chức đánh bắt, sát hại cọp - một trong những động vật quý hiếm đã được Nhà nước đưa vào sách đỏ. Hơn nữa, rừng là nơi sinh sống của muôn thú chứ có quy định cho người dân thả rông trâu bò đâu. Nếu thực sự có việc cọp ăn thịt trâu bò, bà con nên chặn nhốt tại nhà là chắc ăn nhất” (3).

Con người càng ngày càng dần dần đến các khu sinh sống của các loài động vật hoang dã. Dĩ nhiên sự chạm trán giữa các loài voi, hổ với con người đã phải xảy ra như ta đã biết ở nhiều nơi từ Việt Nam, Cam Bốt, Sri Lanka, Ấn Độ đến Miến Điện. Nhưng lúc nào chúng cũng bị tiêu diệt hay phải bị dời đi chỗ khác. Vấn đề quản lý môi trường sống và bảo vệ đa dạng sinh học không phải chỉ là trách nhiệm của chính phủ của một nước mà của cả xã hội mà trong đó người dân và các tổ chức dân sự có vai trò quan trọng. Vì thế sự tham dự của họ là thiết yếu trong sự bảo tồn di sản thiên nhiên và tránh sự chạm trán gây thương vong giữa con người và động vật hoang dã./.

Tham khảo

(1) Pierre Baptiste, The archaeology of ancient Champa: The French excavations, in "Champa and the archeology of My Son (Vietnam)", Ed. Andrew Hardy, Mauro Cucarzi, Patrizia Zolese, NUS Press, 2009, p.14-25

(2) Nghệ Văn Lương, Huỳnh Minh, **Cà Mau xưa**. - Nxb Thanh niên, 2003, tr 107-108.

(3) Sông Lam - Ngọc Vương, Ngụy cơ bị... cọp tấn công, <http://suckhoedoisong.vn/200853095347313p0c61/nguy-co-bi-cop-tan-cong.htm>

2/2010

Nguồn: <http://vannghesongcuulong.org>